

12. Riding R., Douglas G. The effect of cognitive style and mode of presentation on learning performance. University of Birmingham Press, 1993. 307 p.
13. Witkin H. A., Dyk R. B., Faterson H. F., Goodenough D. R., and Karp S. A. Psychology Differentiation /. New York: Willey. 1962. 418 p.

*Павлишин Христина
Науковий керівник – проф. Олексюк Наталія*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЦІННІСНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Глобальні зміни, які охопили всі сфери існування людини, якісно характеризують сучасне суспільство. У процесі цих змін відбувається заміна попередніх ціннісних орієнтирів на нові, ще недостатньо сформовані, щоб почувати себе впевнено. Одним із принципів ціннісного самовизначення є ціннісний підхід, при якому толерантність – це цінність і життєва позиція, вона проявляється внаслідок сподівань особистості, орієнтацій і вчинків із відповідними ідеалами та змістами на основі здійснення свідомого вибору певної позиції, прийняття відповідального рішення [1].

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що поняття «толерантність» розглядається як соціально важливе явище, норма життя у демократичному суспільстві [3, с. 912; 6, с. 301]. Це один з головних принципів взаємовідносин між людьми [2, с. 85]. Толерантність визначає багатовимірність середовища і різноманітних поглядів; забезпечує гармонійне мирне співіснування представників, відмінних за різними ознаками; виступає громадським гарантом недоторканості і не насилля по відношенню до різних меншин і легалізує їхнє становище за допомогою закону; дозволяє стримувати ворожість, пропонує конструктивний вихід із конфліктної ситуації; сприяє нормалізації психологічної атмосфери в групі, у колективі, суспільстві; підтримує і розвиває самооцінку особистості і колективу; є досконалим взірцем організації життєдіяльності в соціумі; забезпечує успішну соціалізацію [2, с. 86; 3, с. 912].

Сучасна наука розглядає проблему толерантності у філософському, психологічному, педагогічному та соціокультурному контекстах. Різні аспекти проблеми толерантності, зокрема його особливої значущості для формування професіоналізму особистості педагога досліджено у наукових працях вітчизняних учених (М. Андреев; О. Безносок, О. Волошина, О. Грива, В. Калюшина, О. Кихтюк, І. Кресіна, О. Майборода, О. Отич, В. Пісоцький, Т. Пилипенко, М. Товта, Ю. Тодорцева, О. Швачко та ін.). Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення проблем професіоналізму соціального працівника, оскільки окремі аспекти залишаються висвітленими не повною мірою, зокрема: готовність до соціального працівника до створення толерантного середовища; вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на прояви толерантності; особливості професійної підготовки майбутнього фахівця до виховання толерантності в особистості (соціумі). За таких умов проблема толерантності в професійній діяльності соціального працівника набуває особливої актуальності, а її розв'язання потребує змін у вітчизняній системі соціальної роботи.

Толерантність визначаємо як інтегративну якість особистості, що відображає активну моральну позицію і готовність до конструктивної взаємодії з людьми і групами незалежно від їх національної, соціальної, релігійної, гендерної приналежності, поглядів, світогляду, стилю мислення і типу поведінки; сприяє успішному самоствердженню особистості та її самореалізації у суспільстві [4, с. 20; 5, с. 7; 6, с. 301].

Вважаємо, що головною функцією толерантності є спрямування розвитку потенційно конфліктної ситуації до її конструктивного вирішення. Щоб запобігти конфліктам у суспільстві, основою якого є полікультурність і розмаїття, слід на чільне місце в політиці взаємовідносин поставити впровадження толерантності, що містить в собі риси, які підносять дієвість громадян і сприяють мирному вирішенню конфліктам: почуття єдності в різноманітті; пошук компромісів; громадянський настрій; патріотизм, поважне ставлення до інших людей; готовність вислуховувати точки зору інших; повага до прав інших осіб; особиста

відповідальність (перед родиною, членами громади, державою); самодисципліна (добровільне виконання законів і правил); широкий світогляд; критичний настрій [1; 3, с. 913].

До інших функцій толерантності відносимо: толерантність визначає багатомірність середовища і різноманітних поглядів; забезпечує гармонійне мирне співіснування представників, відмінних за різними ознаками; виступає громадським гарантом недоторканості і не насилля по відношенню до різних меншин і легалізує їхнє становище за допомогою закону; дозволяє стримувати ворожість, пропонує конструктивний вихід із конфліктної ситуації; сприяє нормалізації психологічної атмосфери в групі, у колективі, суспільстві; підтримує і розвиває самооцінку особистості і колективу; є досконалим взірцем організації життєдіяльності в соціумі; забезпечує успішну соціалізацію [2, с. 87; 4, с. 21; 5, с. 8].

Посилення уваги до толерантності як ціннісної основи професійної діяльності соціального працівника пов'язане з кардинальними змінами в уявленнях про соціальну роботу та швидким перетворенням соціуму в мультикультурне середовище. Йдеться перед усім про подолання парадигми суб'єкт-об'єктних відносин у соціальній роботі. Теоретичною основою цього подолання є розмежування категорій «професійна діяльність» і «соціальний процес». Згідно з цим розмежуванням соціальний працівник є водночас і суб'єктом професійної діяльності, що передбачає вільне і свідоме самовизначення в практиці соціальної роботи, прийняття відповідальності за результати соціального виховання та соціалізації і суб'єктом соціального процесу (він виступає проєктувальником, конструктором, організатором і безпосереднім учасником зустрічі поколінь, носієм певної особистісної, буттєвої позиції) [6, с. 303].

Реальна професійна діяльність соціального працівника характеризується різноманітністю контекстів використання знань, комплексним характером ситуацій, які вимагають системного їх використання, що робить неможливим пряме перенесення знань у практику роботи в мультикультурному середовищі [6, с. 303]. Саме тому діяльність соціального працівника з позиції толерантності має три аспекти: особистість суб'єкта соціальної роботи, якому притаманні толерантні якості; прояв толерантності у професійній діяльності; реалізація принципів толерантності у професійному спілкуванні [2, с. 89-90].

Толерантний соціальний працівник усвідомлює, що його сприймають як взірець, опановує і використовує відповідні навички для розвитку діалогу і мирного вирішення конфліктів; заохочує творчі підходи до вирішення проблем; забезпечує умови для спільної конструктивної активності учасників процесу соціальної взаємодії і для особистісних досягнень, не підтримує агресивну поведінку або загострене суперництво; сприяє залученню усіх сторін взаємодії до прийняття рішень і розробок програм спільної діяльності; вчить критично мислити і цінувати позиції інших; чітко формулює власну позицію у спірних питаннях; цінує культурну різноманітність і створює умови для визнання культурних відмінностей і їх проявів у житті [4, с. 24-26].

Шляхи реалізації толерантності у соціальній роботі розроблено у педагогіці толерантності – «педагогіці співробітництва», «педагогіці успіху», «педагогіці діалогу», «педагогіці ненасилля» (Ш. Амонашвілі, І. Волков, Є. Ільїн, С. Лисенкова, В. Сухомлинський та ін.), за якими досягнення позитивних результатів у соціальному вихованні індивіда та соціалізації особистості можливе за умови врахування їхніх інтересів, надання їм права вільного вибору, чуйного ставлення до них та адекватного прийняття всіх їхніх позитивних і негативних особливостей. Основними позиціями цих педагогічних систем є прояв інтересу до життя людини, її переживань; спілкування з нею як з рівним, від якого очікують взаємної довіри, поваги, розуміння; врахування внутрішньої мотивації її поведінки; встановлення з людиною ширих і довірливих взаємин, створення атмосфери співробітництва, співтворчості [6, с. 138-139].

Окремим аспектом виступає проблема формування толерантності у майбутніх соціальних працівників у процесі їх професійної підготовки. Адже вивчення реального стану підготовки майбутніх соціальних працівників у вітчизняному досвіді показало, що формування у них толерантності передбачає лише ознайомлення з основами толерантної взаємодії та отримання загальних уявлень про міжнаціональну толерантність, окремі аспекти проблеми толерантності, її формування та виховання. Штучний характер зв'язку теорії з реальною практикою негативно позначається на результативності підготовки майбутніх соціальних працівників до толерантної діяльності в соціумі [1]. Ефективність такої підготовки має забезпечуватися, на нашу думку,

гнучкістю та полікультурною спрямованістю змісту навчальних планів і програм закладів вищої освіти, які готують майбутніх соціальних працівників, інтеграцією навчальних курсів, використанням інтерактивних технологій навчання на основі компетентнісного, порівняльного, гуманістичного, культурологічного особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. Вважаємо, що суттєвих змін потребує також цілеспрямована виховна робота в закладах вищої освіти.

Таким чином, результати проведеного нами дослідження підтверджують важливість толерантності як ціннісної основи професійної діяльності соціального працівника в мультикультурному середовищі та необхідність створення програми формування толерантності у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г. А. Актуальні методологічні питання дослідження моралі і моральної поведінки. Соціальна психологія. 2007. Спец. випуск. С. 1422.
2. Довгополова Я. В. Толерантність як ціннісна парадигма освіти в контексті євроінтеграції. Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України: Зб. наук. праць. За заг. ред. Г. Є. Гребенюка. Харків: Стиль Іздат, 2005. 326 с. С.85–90.
3. Доукіна О. М. Толерантність у вихованні. Енциклопедія освіти. Акад. пед.наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 912–913.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: Монографія. К. Черкаси: В-во ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2008. 567 с.
5. Кремень В. Г. Толерантність як імператив: національна ідентичність в добу глобалізації. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. За ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Випуск 1.32. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. (Серія «Педагогічні науки»). С 6–9.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. За заг. ред. І. Д. Звереві. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 336 с.

*Пиндиківська Ольга
Науковий керівник – проф. Радчук Галина*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ВЧИТЕЛЕМ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема оцінювання була й залишається в центрі уваги науковців. Значення оцінки та оцінювання в системі педагогічної роботи з дітьми відображено в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів та психологів, які у своїх працях зосереджували увагу на психологічних особливостях оцінювання, на його позитивному чи негативному впливах на навчальний процес та на розвиток особистості школяра (Ш.О. Амонашвілі, Б.Г. Ананьєв, В.О. Сухомлинський, А.К. Маркова, А.Ліпкіна, О. Савченко, Г.А. Цукерман та ін.).

Мета статті полягає в аналізі психологічних аспектів впливу оцінювання вчителем результатів діяльності на формування особистості молодшого школяра.

Актуальність дослідження зумовлена особливою роллю у гармонійному розвитку молодшого школяра оцінювання навчальної діяльності учнів, яка є провідною в молодшому шкільному віці.

За проектом Державного стандарту початкової освіти в сучасній українській школі метою початкової освіти декларують гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості та допитливості [6]. І саме оцінка викликає в учня безліч емоцій: радість, задоволення досягненнями, сором за невдачу чи внутрішній протест проти несправедливості. Радість і задоволення успіхами в навчанні підтримують мотивацію учня до навчання та засвоєння знань, створюють позитивні взаємовідносини з учителем та однолітками. Почуття гіркоти, невдоволення невдачами можуть викликати неусвідомлений конфлікт з оточенням, зниження самооцінки, зневіру у власних силах. Таким чином, оцінка навчальної діяльності вчителем впливає на самооцінку молодшого школяра, як особистості.